

Divna Tričković

Katedra za orijentalistiku

Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu

divna.trickovic@gmail.com

<https://www.doi.org/10.17234/9789533791319.10>

O prostom predikatskom RU-obliku za izražavanje sadašnjeg i budućeg vremena u japanskom jeziku

Sažetak: U japanskom jeziku vremenski tok segmentira se ne u tri, kako je uobičajeno u evropskim jezicima, već u dva odsečka, od kojih se jedan odnosi na prošlost a drugi na sadašnjost i budućnost, s nužnim ograničenjima koja proističu iz toga. U radu se definiše upotreba i značenje predikatskog RU-oblika za izražavanje sadašnjeg, odnosno neprošlog, vremena u japanskom jeziku u poređenju sa srpskim sistemom glagolskih vremenskih oblika. U tu svrhu se daje prikaz karakteristika japanskih predikata, te se navodi njihova podela na statične i dinamične, kao i na dalje potkategorije koje utiču na vremensko značenje. Karakteristično za RU oblik jeste da uglavnom ne odgovara progresivnom značenju prezenta nesvršenih glagola koje je tipično za prezent u srpskom jeziku, već više njegovoj kvalifikativnoj ili habitualnoj upotrebi. Upotreba RU-oblika i prezenta vezana za predikate koji odgovaraju značenju stanja prilično se poklapa u posmatrana dva jezika.

Ključne reči: budućnost, glagol, japanski jezik, predikat, prezent, sadašnjost, srpski jezik, vreme

Uvod

O japanskim vremenima nije mnogo napisano na ovim prostorima¹, a naše istraživanje će se prvenstveno bazirati na pokušaju sistematizacije upotreba RU-oblika, kao osnovnog oblika japanskog glagola, u odnosu na prezent u srpskom jeziku. Pri tome ćemo se prvenstveno oslanjati na gramatičku i udžbeničku literaturu.

¹ U tom smislu bismo izdvojili neobjavljenu doktorsku tezu autora (Tričković 2009), koja je poslužila i kao osnova za pisanje ovog rada.

Problem u vezi sa datom temom leži u tome što se vreme u japanskom jeziku, za razliku od srpskog, ne segmentira na tri (prošlost-sadašnjost-budućnost), već na dva odea: na prošlost i vreme koje nije prošlo. Pri tom, oblik za vreme koji označava radnju koja se nije desila u prošlosti uključuje sadašnjost i budućnost, s tim da je značenje budućnosti u japanskom shvaćeno uglavnom modalno, te postoji pored vremenskog i čitav niz izraza koji je opisuju. Vreme se sintaksički izražava glagolskim vremenima, tj. vremenskim oblikom predikata.

Tu imamo novi problem. Predikat u japanskom jeziku može biti, slično srpskom, glagolski ili imenski. Razlika je pak u tome što pridevi u srpskom jeziku spadaju u imenske reči, a u japanskom pridevi su glagolska vrsta reči (o tom pitanju više smo pisali u Tričković 2010), zbog čega je važno napomeniti da, budući da se u zavisnosti od vremena koje izražavaju japanski pridevi menjaju na sličan način kao kopula (npr. pridev-I 高い /takai/, prošlo vreme 高かった /takakatta/ „bilo je skupo” – oblik za prošlo vreme pravi se bez dodavanja kopule), naša tema nužno uključuje sve ključne oblike predikata za izražavanje vremena, a ne samo glagole. Drugim rečima, u japanskom ne govorimo o glagolskim već o predikatskim vremenskim oblicima.

Pored navedenog, treba pomenuti i podelu japanskih predikata na statične i dinamične. Statičan predikat dobija se od imenskog (uključuje sve imenske, nepromenljive reči kao što su zamenice i sl.) predikata i pridevskog predikata (obe vrste japanskih prideva: pridevi-I i pridevi-NA), ali i od glagola koji izražavaju stanje, kao i od glagola u određenim oblicima (npr. svaka negacija, oblik deziderativa, izvedeni oblik posibilitiva – sve se smatra statičnim predikatom bez obzira na osnovno značenje glagola u osnovi). Dinamičan predikat dobija se jedino od dinamičnih glagola kada nisu u nekom od gorepomenutih statičnih oblika. Dinamičnih glagola imamo dve vrste: momentalni (ili trenutni) i durativni (ili trajni). Samo durativni glagoli mogu izražavati radnju koja se trenutno odvija u smislu u kom je izražava srpski prezent nesvršenih glagola, i to ne prostim RU-oblikom, već složenim TEIRU-oblikom, o kom ovde neće biti reči. Iz rečenog je jasno da je statičan predikat dominantan u japanskoj sintaksi, kao i da je sagledavanje sadašnje radnje drugačije u dva jezika.

Iako postoji više načina imenovanja japanskih vremenskih predikatskih oblika, ne postoji jedan opšteprihvaćen, a mi smo se opredelili za sledeće nazive: RU, TA, TEIRU i TEITA, takođe u literaturi prilično uobičajene. Iako ne mislimo da je ovo idealno rešenje, ono daje dovoljno prostora da se istaknu specifičnosti japanskog jezika. Između ostalog, razlog za ovakav odabir naziva jeste što smatramo da je funkcionalno nazivanje poput „sadašnje vreme” ovde nedovoljno precizno, kao što bi uostalom bilo i „buduće” ili „neprošlo vreme”.²

² Posebno kod složenih vremenskih oblika kao što su TEIRU i TEITA pogrešno nazivanje i definisanje može navesti na pogrešne zaključke, te veće greške u procesu usvajanja jezika. Na

U ovom radu prvo ćemo definisati na šta se RU-oblik konkretno odnosi (morfološko određenje), a zatim ćemo izložiti specifičnosti njegove upotrebe u poređenju sa srpskim prezentom, zaokruživši naša razmatranja zaključkom na kraju rada.

RU-oblik – morfološko određenje

Kao i u slučaju drugih vremenskih oblika, ovde se podrazumeva ne samo jedan oblik već čitava paradigma. U japanskom kao aglutinativnom jeziku, glagolski oblici grade se ulančavanjem, lepljenjem jednog ili više nastavaka za oblik ili pomoćnih glagola/prideva na jednu od osnova, kojih tradicionalno može biti šest. Oznaka za vreme nalazi se na kraju predikatskog oblika, ali pre dodatka za modus.

RU-oblik tipično je izražen slogom RU na kraju velikog broja glagola u prostom, neformalnom ili rečničkom obliku – svi tzv. *icidan* glagoli i jedan deo *godan* glagola, dakle većina od glagolskih vrsta. Međutim, daleko od toga da je to njegov jedini, pa čak ni dominantan nastavak za oblik. Pod terminom „RU-oblik” podrazumeva se veliki broj nastavaka za oblik, kao što su nastavci za negaciju ali i za deziderativ, posibilitiv i slično – sve što je vremenski određeno a ne spada u ostala tri vremena (TA, TEIRU, TEITA). U sledećoj tabeli pokušali smo to da predstavimo primerom. Zajedničko za sve navedene oblike jeste da se vezuju za sadašnjost, tj. aktuelni su u trenutku govorenja.

primer, TEIRU- i TEITA-oblici se nekad nazivaju „trajnim vremenima”, ali zapravo, u zavisnosti od osnovnog značenja glagola i njegovog aspekatskog tipa ovim vremenskim oblikom tipično se izražava progresivno ili rezultativno, perfektivno značenje, čijim nedovoljnim poznavanjem dolazi do čestih grešaka u prevodenju kod učenika japanskog jezika (Tričković 2015).

Tabela 1: Neki od oblika koji se podrazumevaju pod RU-oblikom

br.	japanski	objašnjenje	osnovni prevod
1	読む/読みます	rečnički i završni oblik gl. „čitati” neprošlo vreme	čitam, čitaš... čitaću, čitaćeš...
2	読まない/読みません	završni oblik gl. „čitati”, neprošlo vreme – negacija	ne čitam, ne čitaš..., neću čitati, nećeš čitati...
3	読みたい (です)	deziderativ gl. „čitati”	želim da čitam
4	読みたくない (です)	deziderativ, negacija gl. „čitati”	ne želim da čitam
5	読まれる/読まれます	pasiv gl. „čitati”	čitano je
6	読ませる/読ませます	kauzativ gl. „čitati”	učiniti da čita
7	読める/読めます	posibilitiv gl. „čitati”	mogu da čitam...
8	読んでもらう	složeni gl. oblik gl. „čitati” i jedan od glagola za primanje i davanje (usluga)	čita mi (dobiti od nekog uslugu čitanja)...
9	高い (です)	osnovni oblik – atributivni ili predikativni, pridev-I „visok”	visok (je)
10	高くない (です)	osnovni oblik – atributivni ili predikativni u negaciji, pridev-I „visok”	nije visok
11	静かです/だ	osnovni oblik – predikativni, pridev-NA „tih”	tih (je)
12	静か/静かな	osnovni oblik – atributivni oblik pridev-NA „tih”	tih ~

Značenje i upotreba RU-oblika sa osvrtnom na prezent u srpskom jeziku

Kao i u slučaju prezenta u srpskom jeziku, RU-oblik u japanskom jeziku ima svoje osnovno značenje, od kog bismo mogli reći da se razvijaju ostala, manje ili više tipična. Odlike srpskog prezenta i japanskog RU-oblika u mnogo čemu se podudaraju, ali su i mimoilaženja velika. Tako, na primer, njihovo osnovno značenje predstavlja ukazivanje na vreme koje je obuhvaćeno trenutkom govorenja.

Osnovno značenje RU-oblika je značenje sadašnjeg vremena, prvenstveno trajanje stanja u trenutku govorenja, kao što se vidi iz sledećih primera:

1. マリオさんは学生です。 „Mario je učenik.”
2. 私はうれしいです。 „Ja sam srećna.”
3. マリナさんは親切です。 „Marina je ljubazna.”
4. 机の上に本があります。 „Na stolu je/se nalazi knjiga.”

Vremenski opseg nekog stanja može biti rastegljiv i obuhvatati više od trenutka govorenja ili biti jasno vremenski ograničen, kao što se vidi iz sledećeg primera:

5. 叔母は先月から病氣です。 „Tetka je bolesna od prošlog meseca”³

Kod dinamičnih glagola (pr. 6) RU-oblik može označavati sadašnjost uglavnom samo ako je reč o nereferencijalno koncipovanoj radnji, tj. ako je po sredi izražavanje ponavljanje radnje kao neke navike, običaja i sličnog (habitualno značenje), za šta smatramo da je po svom značenju blisko kvalifikativnom značenju.

6. 毎日近くの公園を散歩します。 „Svakog dana šetam po obližnjem parku.”

Milka Ivić (1995) razmatra ponavljanje radnje u okviru nereferencijalnosti glagolske radnje, koju shvata šire od same iterativnosti, dok su kod Tanasića (2005) nereferencijalnost i iterativnost usko približenih značenja, ako ne i jedno te isto.

Referencijalnost se odnosi na „svojstvo jezičkog znaka da može izdvojiti neki realan predmet (konkretan ili apstraktan, elementaran ili složen) iz klase kojoj taj predmet pripada i od ostalog dela stvarnosti” (Piper 2005: 915). Postojanje takvog svojstva određuje iskaz kao referencijalan, dok ga njegovo odsustvo određuje kao nereferencijalan. Prema Tanasiću (1996, 2005: 347, 348), radnja koja se vezuje za jedan određeni momenat ili vremenski odsek jeste referencijalna (pr. Laste će se vratiti na proleće), dok je nereferencijalna ona radnja koja se vrši u nizu intervala, kao neka vrsta množine radnji (pr. U proleće se laste vraćaju).

Ponavljana radnja podrazumeva radnju koja može, ali ne mora da se odigrava u trenutku govorenja, ali koja se kao ODLIKA (dakle, izvestan kvalitet) proteže kroz ceo određeni period. Sam period u kome se ponavljanje vrši, takođe, može biti u sadašnjost, ali i u prošlosti i u budućnosti. U srpskom jeziku ponavljanje radnje u sadašnjosti izražava se prezentom svršenih i nesvršenih glagola, sa izvesnim različitim nijansama u značenju u zavisnosti od upotrebljenog glagolskog vida, u prošlosti – perfektom nesvršenih glagola, ili potencijalom svršenih i nesvršenih glagola (potencijal u ovom slučaju ozna-

³ Više o tome v. Teramura 1999: 85-89; primer preuzet iz *ibid.* 85. O rastegljivosti vremenskog opsega sadašnjosti v. npr. Tanasić 2005: 354, 355)

čava dezaktuelizaciju, odnosno da saopšteno više ne važi), a u budućnosti – futurom I samo nesvršenih glagola (o tome više v. npr. Ivić 1995).

Radnja koja se ponavlja može biti manje ili više regularna. Kada se određena radnja koja se regularno ponavlja vezuje za neko biće, reč je o habitualnom značenju, koje, kao što smo videli, predstavlja radnju kao nečiju odliku, naviku, koja se vezuje za određeni vremenski period. Ovo značenje je, dakle, iz navedenih razloga, na prelazu između kvalifikativnosti i iterativnosti.

U slučaju japanskog jezika, ovakva, nereferecijalno koncipovana radnja često se shvata kao njeno uopšteno imenovanje, koje podrazumeva u većoj ili manjoj meri da se ta radnja ponavlja, pogotovo u RU- i TEIRU-obliku, koji se vezuju za neprošlost.⁴ Razlika između RU- i TEIRU-oblika u slučaju ponavljane uobičajene radnje jeste jača veza sa trenutkom govorenja i prirodnije povezivanje sa vremenskim odredbama kojima se period važenja date konstatacije razdeljuje u odnosu na protekli period i ograničava (makar sam taj period bio i prilično dugačak) u slučaju TEIRU-oblika, dok je RU-oblik rezervisan za običniju konstataciju postojećeg običaja bez njenog određenja u odnosu na period kada takav običaj nije postojao (Sunakawa 1999: 33).

Dinamični glagoli mogu se upotrebiti i sveltremenskom značenju (kvalifikativno u širem smislu), i tada su takođe u RU-obliku:

7. 太陽は西に沈みます。 „Sunce zalazi na zapadu.”

U srbistici je, inače, kvalifikativna upotreba glagolskih vremena relativno rano ustanovljena, ali o njoj ne postoji jedinstveno mišljenje, niti se isti primeri u različitim radovima isto tretiraju, što, uostalom nije redak slučaj kada su u pitanju glagolska vremena. U pokušaju da se kvalifikativna upotreba odredi indikativsko-relativskom teorijom, rezultati naučnika su izuzetno različiti. Sladojević (1966: 44), u tom smislu, primećuje kako „kvalifikativna upotreba glagolskih oblika ne predstavlja jedinstvenu kategoriju i ne može se svrstati u jednu od osnovnih kategorija upotrebe glagolskih vremena”. Upravo se ovom svojom posebnosti kvalifikativna upotreba, doduše na mala vrata, izdvaja kao zasebna. Sladojević (ibid.), takođe, konstatuje da je kvalifikativno značenje u samoj glagolskoj osnovi, a vremensko određenje zavisi od situacije o kojoj se govori. Belić je, navodi se na istom mestu, primetio slično, da je kvalifikativno značenje zapravo semantička a ne vremenska osobina, i da predstavlja „samo naročito značenje glagolske radnje” (ibid), a da se glagol u ovoj upotrebi može vremenski odnositi i prema sadašnjosti i prema nekom drugom trenutku, tačnije može biti i apsolutno i relativno

⁴ U japanskom, kao ni u srpskom, ne postoje posebna i međusobno isključiva gramatička ili leksička sredstva za iskazivanje (ne)referencijalnosti.

upotrebljen. Drugim rečima, kvalifikativno upotrebljen glagol daje poseban smisao rečenici: relativizujući značenje radnje u samom glagolu, njegov vremenski oblik saopštava o stanju u vremenu za koje data kvalifikacija/stanje važi.

Slična, ali opet donekle drugačija, upotreba može se videti i u japanskim priručnicima, kuvarima i tekstovima sličnih stilova:

8. 鍋に野菜を入れてよく炒める。„U šerpu dodaš/dodati povrće i dobro prodinstaš.”

U primeru br. 8 se u prevodu na srpski pored prezenta, pojavljuje i infinitiv, a mogao bi se upotrebiti i imperativ. Sličnost RU-oblika sa infinitivom, ovde očigledna, govori u prilog njegovom tumačenju u smislu oblika za opšte imenovanje, te ne čudi što je upravo on izabran da, u nedostatku pravog infinitiva, služi za rečničko sortiranje glagola.

S ovim u vezi je činjenica da japanski jezik ne iskazuje lice glagolskim oblikom, sem u izuzetnim slučajevima, kao što su honorifični oblici, glagoli i pridevi osećanja i slično (Tričković 2006, 2006a), te samim tim radnja iskazana glagolskim oblikom koji odgovara sadašnjosti, ali koji nije lično obojen, zvuči pomalo kao infinitiv, iako to nije. Iz sledećeg citata jasno možemo videti da i japanski lingvisti slično osećaju:

„Statični predikati koriste se da izraze neku situaciju kao činjenicu, i tada njihov osnovni oblik [tj. RU-oblik, D.T] pokazuje da za govornika u trenutku govorenja situacija iskazana predikatom postoji, dok prošlo vreme [tj. TA-oblik, D.T] pokazuje da je data situacija postojala pre trenutka govorenja, drugim rečima da je ta situacija prošla.” (Teramura 1999: 82).

Takozvani psihički glagoli, glagoli koji govore o unutrašnjim ljudskim aktivnostima, kao što su mišljenje ili saznavanje putem čula, u japanskom jeziku RU-oblikom iskazuju sadašnje vreme, ali samo za prvo lice u potvrdnom obliku i za drugo u upitnim rečenicama. Za treće lice se upotrebljava TEIRU-oblik. RU-oblik glagola koji izražavaju spoznaju putem čula može biti shvaćen i bezlično (kvalifikativno značenje u užem smislu).⁵

⁵ Kada se glagolima koji su inače dinamični saopštava čulno saznanje o radnjama koje se iskazuju tim dinamičnim glagolima upravo u trenutku kada se do tog saznanja dolazi, koristi se RU-oblik, a ova upotreba najtipičnija je za prenose utakmica i slično. Up. 「つまり、感覚的に捉えたある外界の現象を、独白の場合は自分にとっての発見として、相手があるときは相手にとって価値のある情報として、感知した瞬間に言う、そういう状況があるときにこの用法が使われる。」 „Znači, ova upotreba se koristi kada postoji situacija u kojoj se istog trena kada se spoznaje i saopštava, kao u monologu, neka informacija o našim čulima otkrivenom fenomenu iz spoljnog sveta, a koja je za datog sagovornika od značaja” (Teramura 1999: 103).

9. 風の音がする。„Čuje se zvuk vetra.”⁶
 10. ここから富士山が見える。„Odavde se vidi/mogu da vidim Fuji.”
 11. それはよくないと思う。„Mislim da to nije dobro.”

Performativni glagoli, kao što su 宣言する /sengen suru/ „proglasiti”, 約束する /yakusoku suru/ „obećati” i sl., u RU-obliku izražavaju sadašnju radnju:⁷

12. 開会を宣言します。„Proglašavam početak sastanka.”
 13. 二度とこんなことをしないと約束します。„Obećavam da ovako nešto više nikada neću uraditi.”

Ali, kao što se vidi iz sledećih primera, kod dinamičnih predikata, bilo durativnih bilo momentalnih, RU-obliku odgovara i značenje budućnosti, štaviše, to je tipično značenje RU-oblika velike većine dinamičnih predikata.

14. 私は（これから）読む。„Ja (od sad) čitam/ čitaću.”
 15. 今日の会議は6時に始まります。„Današnji sastanak će početi u 6 sati.”

Kada je u pitanju značenje budućnosti RU-oblika, obično se smatra da se kod dinamičnih predikata jače ispoljava vid nego vreme, te se kod ovih glagola RU-oblik obično koristi sa značenjem 'nerealizovanosti', ali 'potencijalne realizovanosti u budućnosti', čime se dobija značenje budućeg vremena.⁸ Dakle, značenje budućnosti kod ovih glagola počiva na činjenici da je ta radnja u ovom trenutku još nerealizovana, ali da će do toga izvesno uskoro doći.⁹ Ona se, stoga, njima imenuje kao prisutna, ali ne i ostvarena ili započeta, u trenutku govorenja.

⁶ Primer iz Teramura 1999: 100.

⁷ Primeri 12. i 13. preuzeti su iz Masuoka & Takubo 2000: 110.

⁸ Up. 「過去形については、過去か現在の既然かの区別は、文脈、状況によってはっきりしているのがふつうだが、基本形が‘単なる’未来を表しているのか、現在における未然を表しているのかは、区別しがたいことが多い。しかし、動詞動詞の基本形は、「現在は未だ実現していないが、いずれは必ず実現する」ということを表すのがむしろ基本で、それが未然時をさす副詞などを伴うとき、未来を表すと解釈されるのだ、というふうを考える。」 „U vezi sa prošlim oblikom [TA-oblik, D.T], uobičajeno je prema situaciji ili kontekstu razlikovati da li se radi o prošlosti ili o sadašnjoj perfektivnosti/realizovanosti, ali za osnovni oblik [RU-oblik, D.T] je teško razlučiti da li se radi o 'prosto' budućnosti ili o sadašnjoj nerealizovanosti radnje. Međutim, osnovni oblik dinamičnih glagola obično se interpretira kao 'nešto što se u sadašnjosti još nije realizovalo, ali sigurno hoće', te kada je to praćeno prilozima koji pokazuju još neostvareno vreme, smatra se da iskazuje budućnost” (Teramura 1999: 122).

⁹ Up. 「それは、日本語では、時間の流れの中で発生し消滅し変化する事象を描き分けるこの種の動詞の場合、その基本形は、発話時点で未だ実現していない事態を表すのが本性だからである。未だ実現してはいないが、やがて必ず実現する、そういう話し手の捉え方をそれは示しているのである。」 „To je zbog toga što u slučaju ove vrste glagola, koji oslikavaju situaciju što u vremenskom toku

Statični predikati takođe mogu RU-oblikom izražavati budućnost, ali se takvo vremensko određenje mora nekim izrazom ili kontekstom precizirati.

16. 明後日は一日中忙しい。„Prekosutra sam celi dan zauzeta.”

Za značenje budućeg vremena RU-oblika navodi se:

„(...) moguće je osnovni oblik [RU-oblik, D.T] koristiti za budućnost samo onda kada se govornik nalazi u poziciji da može pouzdano da tvrdi kako će se ta radnja sigurno realizovati.” (Teramura 1999: 83).¹⁰

Ako posmatramo iz perspektive imenovanja postojeće radnje/stanja, što je karakteristično za japanski RU-oblik, jasno je da je prisutna i trenutna situacija i sigurnost u vezi sa još neizvršenom radnjom. Slične konstatacije nalazimo i povodom prezenta za budućnost u srpskom jeziku (v. Klikovac 2018). Na ovaj način se RU-oblik približava modusu, a udaljava od vremenskog značenja, međutim, kao i u srpskom jeziku, vremenska i modalna značenja jesu, i verovatno moraju biti, isprepletena. I kao što ima autora koji smatraju da je u japanskom jeziku važnija aspekatska interpretacija od vremenske, isto tako ima i autora koji smatraju da je glavna modusna.¹¹ Bilo bi značajno dublje ispitati značenja buduće radnje RU-oblika u poređenju sa srpskim futurom prvim i prezentom za budućnost, što ćemo ovom prilikom ipak ostaviti za neke buduće radove.

Posebna upotreba RU-oblika, koju i neki japanski autori smatraju relativnom, a neki opet vidskom,¹² najbolje se vidi u zavisnim rečenicama, gde se RU-oblikom govori

nastaje, nestaje i menja se, njihov osnovni oblik [RU-oblik, D.T] iskazuje kao svoje osnovno značenje radnju koja u trenutku govorenja još nije izvršena. On, ipak, pokazuje shvatanje govornika da će ta radnja, iako još nije izvršena, to uskoro sigurno biti” (Teramura 1999: 98).

Zbog značenja *obaveznog izvršenja*, RU-oblik za budućnost se u nekim slučajevima može smatrati oblikom svršenog vida glagola. V. 昨日、山田さんはカレーを作った。〈完成相過去〉 „Juče je Jamada napravio kari” (svršeni vid, prošlost); 明日、山田さんはカレーを作る。〈完成相未来〉 „Sutra će Jamada napraviti kari” (svršeni vid, budućnost) (Prema Kinsui et al 2003: 15).

¹⁰ 「 (...) 基本形が未来のことに使えるのは、話し手が、そのことが確実に実現すると確言できる立場にあるときに限られることがわかる。」 Prevod u tekstu (Teramura 1999: 83).

¹¹ O tome više v. Teramura 1999: 82-85, i dalje. Inače, sam Teramura zastupa stav da japanski, kao i većina evropskih jezika ima vreme, a da vremenski oblici mogu biti i modalno upotrebljeni. Što se vida tiče, on smatra da su RU i TA oblici vremenski, ali da imaju vidske elemente, posebno u zavisnoj klauzi.

¹² Razlika između srpskog i japanskog shvatanja relativa ovde postaje očigledna, jer dok se u srpskom relativ određuje hronološki prema nekoj drugoj tački na vremenskoj osi, koja se ne poklapa sa trenutkom govorenja, japanska relativna upotreba vremenskih oblika se tumači u smislu njihovog,

o radnji koja je sa radnjom više rečenice naporedna, ili je u odnosu na nju buduća, kao u sledećim primerima:

17. 彼女は面白い本を買ってくれた。 „Kupila mi je zanimljivu knjigu/knjigu koja je zanimljiva.”

18. 大阪へ行くバスはあそこです。 „Tamo je autobus koji ide/će ići za Osaku.”

19. 八時に始まる講義のために準備しておきました。 „Spremila sam se za predavanje koje počinje/će početi u 8 sati.”

Teramura (1999) vidsko značenje RU-oblika određuje kao 'neizvršeno, nerealizovano' (jap. ter. 未然), prema vidskom značenju TA-oblika, 'realizovano, izvršeno' (jap. ter. 已然). Vidsko značenje se razlikuje od vremenskog po tome što se ne određuje prema jednoj tački u vremenu u odnosu na koju se radnja desila pre, istovremeno ili posle date tačke, već se akcenat stavlja na samu radnju i na preciziranje do koje tačke se u podrazumevanom razvoju date radnje stiglo ili nije stiglo, odnosno u kom stanju je zatiče govornik. Teramura (1999) konstatuje i da je vremensko određenje kod nekih predikata obavezno, dok je kod nekih, koji su nevremenski ili bezvremenski upotrebljeni, moguće vidsko.¹³

Kao što i u srpskom jeziku „suština značenja oblika prezenta nije vršenje radnje u sadašnjosti, nego prisustvo njeno u vreme za koje se vezuje” (Stevanović 1967: 8), tako ni značenje RU-oblika nije vezano samo za sadašnjost kao trenutak govorenja, već za prisustvo ideje o (nerealizovanoj, nezapočetnoj) radnji ili (nesvršenom) stanju u vremenu o kome se govori. Kako japanski jezik pravi posebnu razliku između shvatanja radnje i stanja (dinamično : statično), ovo kategorisanje ispoljava se i na nivou vremenskih oblika, te data razlika, dakle, počiva na akcentovanju sadašnjeg, time nesvršenog, stanja, a ne radnje. Posledica toga je da RU-oblik statičnih predikata tipično izražava sadašnjost, ali mu je u slučaju dinamičnih predikata tipičnije značenje budućnosti, koje u srpskom odgovara ili futuru ili prezentu za budućnost. U tom smislu se vidsko značenje RU-oblika dinamičnih predikata može odrediti kao značenje *nerealizovane radnje*, a statičnih predikata kao *nesvršeno stanje*.

usled izmene pozicije u rečenici, donekle promenjenog značenja. Način na koji se ove promene osnovnog, apsolutnog, značenja japanskih predikata obrazlažu u japanskoj literaturi liči pomalo na prvobitno shvatanje relativne upotrebe glagolskih vremena u srpskom jeziku (preko teorije o glagolskom vidu, posebno up. Belić 1998), te se u ovakvoj upotrebi neretko konstatuje kako je vidsko značenje nadjačalo vremensko.

¹³ Up. 「已然・未然是、ある幅をもつ事態を背景として、あることの実現・未実現を問題にするのであって、点としての事態の前後関係を問題にするテンスとは異質のものである。時間に関わる陳述において、テンスは不可欠のものであるが、アスペクトはそうではない。一方、テンスに関係のない（無時間的）陳述においても、アスペクトの別はありうる。」 Parafrazirano u tekstu (Teramura 1999: 120). Kinsui et al (2003: posebno 57-59) isti vid naziva 非完成相 'nesvršeni', a navodi se još i ter. 未発相, i sl.

Ipak, u radovima posvećenim japanskom RU-obliku ovakva interpretacija nije uobičajena, već se, znači, uobičajeno navodi kako RU-oblik tipično označava sadašnjost statičnih, a budućnost dinamičnih predikata (up. npr. Teramura et al 1995: 45, i dr). S druge strane, odnos vremena u zavisnoj i nezavisnoj rečenici, kao što smo pomenuli, često se tumači vidskim značenjem RU-oblika,¹⁴ a ne njegovom relativnom upotrebom.¹⁵ Do takvog shvatanja dolazi se najviše upoređivanjem primera sa RU i TA-oblikom, poput ovog¹⁶:

20. 資金を融通して (a.くれる、b.くれた) 人にきのう会った。
„Juče sam se sreo sa čovekom koji (a. će obezbediti, b. je obezbedio) finansije.”

Iz datog primera je jasno da ima situacija kada RU-oblik ne može označavati sadašnjost, već samo nešto što je u sadašnjosti još uvek nerealizovano, što pripada budućnosti, i što je određeno kao vidsko značenje RU-oblika.

Pored navedenog, u pripovedanju na primer, RU-oblik se može koristiti za iskazivanje prošlosti, ili kao japanski pripovedački prezent. U tom slučaju se obično, recimo u pasusu, u prvoj rečenici radnja ili događaj postavi kao prošla, a onda se situacija koja se odigrava u tim vremenskim okvirima objašnjava upotrebom RU-oblika,¹⁷ kao u primeru:

21. 「弱い体力が弱いながらに甘い調和を漂わせていた。襟巻を枕に敷き、それを鼻の下にひっかけて口をびったり覆い、それからまた上になった頬を包んで、一種の頬かむりのような工合だが、ゆるんで来たり、鼻にかぶさって来たりする。男が目を動かさずか動かさぬうちに、娘はやさしい手つきで直してやっていた。」 (川端 1971: 9)

„Suprotno slabašnosti njihovih tela, oboje je odavalo sliku prijatne skladnosti. Jedan kraj šala služio je muškarcu kao jastučić za glavu, a drugi, malo izgužvan, pokrivao mu je usta i obraze. Maramica se uskoro odreši, šal skliznu preko nosa, a on i ne trepnu okom. Devojka mu ga većtim zahvatom ruke opet popravi.” (Kavabata 1981: 10)

¹⁴ Up. npr. 「動的述語の基本形と過去形の対立には、テンス的側面とアスペクト的側面があることを先に見たが、従属節内、とくに連体節にあっては、テンス的側面は主節のテンスに包み込まれてしまい、アスペクト的側面だけが表面に現れることが (常にそういうわけではないが) 多い。」 „Što se tiče opozicije osnovnog oblika i oblika za prošlost [RU i TA-oblika, D.T], već smo videli da u njima ima i vremenskog i vidskog značenja, ali u okviru zavisne rečenice, posebno odnosne zavisne rečenice, vreme je obuhvaćeno glavnom rečenicom, a na površini [predikata zavisne rečenice, D.T] se pojavljuje uglavnom (mada ne uvek) samo vidsko značenje” (Teramura 1999: 195).

¹⁵ Međutim, ima i takvih tumačenja. Up. npr. Noda 1995.

¹⁶ Primer br. 20. preuzet je iz Teramura 1999: 195.

¹⁷ Ovi vremenski okviri u prošlosti određeni su često, kao u datom primeru, TEITA-oblikom.

Podvučena rečenica i u prevodu ukazuje na promenu perspektive te posmatranje prošle situacija kao da se približava sadašnjosti, što se vidi kroz upotrebu pripovedačkog aorista.

Za pripovedački RU-oblik je karakteristično da se on uvek pojavljuje zajedno sa nekim odrednicama za prošlo vreme, koje preseca, po čemu bi se moglo zaključiti da je reč o njegovoj relativnoj upotrebi. Prošlim vremenom se odredi epoha o kojoj je reč, a zatim se u okviru te epohe govori o relativnoj/prenesenoj sadašnjosti, sadašnjosti koja ne odgovara trenutku govorenja, već datom trenutku u prošlosti. Međutim, kao i u datom primeru, nije reč samo o drugačijem hronološkom određivanju, već i o drugačijem osećaju doživljenosti prošlih situacija, koja se na ovaj način približavaju čitaocu/slušaoču. Upotrebom RU-oblika se, zapravo, perspektiva govornika, s kojom se čitalac/slušalac poistovećuje, pomera, približava se datoj prošloj situaciji.

U japanskom jeziku se RU-oblik može koristiti i onda kada se u srpskom u naraciji koristi potencijal za izražavanje prošle ponavljane radnje (mada se u tu svrhu često koristi i TEITA-oblik), što se vidi iz sledećeg primera:

22. „Samo s vremena na vreme javio bi se u njemu stari Karadžoz, i on bi pred zadivljenom i sujeverno uplašenom Avlijom izvodio neki od svojih velikih podviga, kao pre desetak-petnaest godina.” (Andrić 1991: 30)

「ただときたま、彼のなかで昔のラジオーズがよみがえって、驚愕し、迷信的な恐怖で震える「中庭」の前に現れ、十年前、十五年前と同じように、彼の偉業のうちのどれか一つをふたたびやってみせるのだ。」 (アンドリッチ 1995: 36)

U ovom slučaju se nereferencijalno koncipovana radnja izražena RU-oblikom upotrebljava za preneseno (prošlo) vreme, pa je, dakle, u pitanju vremenska transpozicija nereferencijalno koncipovane radnje. Kako je nereferencijalnost, videli smo, osnovno značenje RU-oblika kada se odnosi na sadašnjost, ovakva njegova upotreba ne može se smatrati relativnom niti vidskom, već se poistovećuje sa pripovedačkim RU-oblikom.

Zaključak

Ako, dakle, RU-oblik u njegovoj uobičajenoj upotrebi, posmatramo kao oblik koji po svom osnovnom značenju odgovara srpskom prezentu, koji je tipičan od nesvršenih glagola, pogrešićemo, jer je koncept vremena i vida kakav imamo u srpskom i kakav se ispoljava kod japanskih predikata u ovom obliku, očigledno različit. Tako glagoli i pridevi u RU-obliku znače postojanje stanja ili radnje kao pojave u vremenu o kome se govori, koja je „ispred” govornika, te je u japanskom jeziku u datoj definiciji akcentat

na POSTOJANJU, a ne na realizovanju radnje u vremenu o kome se govori, što bi bio slučaj sa srpskim jezikom.

U tom smislu, dinamični glagoli u RU-obliku konstatuju radnju kao pojavu koja na neki način obeležava sadašnjost, ali tu nije reč o radnji kao procesu koji se u toj sadašnjosti odvija; ili je pak konstatuju kao nadolazeći proces, dakle, radnju kao pojavu koja je vidljiva ali još nije ostvarena, kada se interpretira kao buduće vreme. Drugim rečima, RU-oblik japanskih dinamičnih glagola ne govori o vršenju te radnje, što se mora učiniti drugim jezičkim sredstvima, već datu radnju samo konstatuje, i to kao jednu zaokruženu celinu. Ova konstatacija radnje često je takva da se u obzir uzima širi vremenski opseg, tj. da se radnja koncipira nereferecijalno ili potencijalno, u kom slučaju je radnja obuhvaćena takvim vremenskim opsegom kao ona koja se u određenim intervalima ili pod nekim uslovima ponavlja, i koja je, kao takva, odlika, kvalifikacija, nekoga ili nečega.

Ako se posmatra na taj način, onda je jasno da RU-oblik japanskih predikata ima vremensko značenje sadašnjosti, ali koncept koji leži u osnovi ovog oblika nije, dakle, kao u srpskom jeziku s akcentom na radnji, već sa akcentom na pojavi, na nekoj osobini situacije. Zbog toga smatramo da je osnovno značenje RU-oblika zapravo značenje *kvalifikativne sadašnjosti*, ali u širem smislu. Značenje kvalifikativnosti, kako ga u ovom slučaju vidimo, može da obuhvati i kvalifikativno i habitualno, tj. značenje ponavljane radnje dinamičnih predikata, kao i njihovo značenje buduće radnje čiji potencijal postoji u sadašnjosti, ali i značenje nesvršenog stanja statičnih predikata.¹⁸ Preciznije rečeno, statični predikati u RU-obliku iskazuju kvalitet sadašnjosti u smislu njene nesvršenosti, aktuelnosti, dok dinamični predikati sadašnjost iskazuju bilo upotrebom s čisto kvalifikativnim značenjem, bilo sa iterativnim ili habitualnim značenjem, ali u svakom slučaju nereferecijalno, odnosno s akcentom na nerealizovanosti, neaktuelnosti same radnje, ali s aktuelnošću stanja, koje potencijal takve radnje sadrži, u trenutku govorenja.

Što se značenja buduće radnje ili stanja dinamičnih predikata u RU-obliku tiče, ono je takođe prirodno iz ovakve perspektive. Ako pogledamo, na primer, rečenicu 私は今年30歳になります。 „Ove godine ću napuniti 30 godina”, možemo da vidimo da je i u njoj koncept radnje kao pojave u stvari proširen na duži vremenski interval u kome se ta radnja ponavlja (čovjek je svake godine stariji), pa u okviru njega preciznijim

¹⁸ Kvalifikativnost se i kod japanskih autora smatra jednim od osnovnih značenja, RU-oblika, ali se obično ona tada shvata kao vremenski neodređena. Up. npr. 「テンスを表す最も重要な形式は、述語の基本形とタ形である。タ形は「過去」の時を表現し、基本形は「現在」または「未来」の時を表現する。基本形は、また、時間を超越した事態を表すこともある。」 „Najvažniji oblici za iskazivanje vremena jesu osnovni oblik [RU-oblik, D.T] i TA-oblik predikata. TA-oblik iskazuje prošlost, a osnovni oblik sadašnjost ili budućnost. Osnovni oblik, uz to, pokazuje i odlike koje prevazilaze vreme” (Masuoka & Takubo 2000: 108).

određenjem „ove godine” mi datu radnju vremenski određujemo. Činjenica da je taj precizirani trenutak u budućnosti i da još nije ostvaren navodi na zaključak da je reč o budućem vremenu, ali se isto tako ova upotreba može posmatrati i kao proširenje značenja od osnovnog 'postojanje pojave u sadašnjosti'. Da je to tako, vidi se iz činjenice da se sa sličnom priloškom odredbom i RU-oblik statičnih predikata može shvatiti kao buduće a ne sadašnje vreme, kao u primeru br. 16.¹⁹

Zbog svega navedenog smatramo da je RU-oblik prvenstveno vremenski, a ne vidski ili modalni oblik. Njegovo osnovno značenje je značenje kvalifikativne sadašnjosti, 'postojanje (stanja ili radnje kao) pojave u sadašnjoj situaciji', s tim da je kod dinamičnih glagola akcenat na ideji radnje koja tek treba da se ostvari u budućnosti, na prisutnosti ideje u sadašnjosti, a ne na realizaciji same radnje. Drugim rečima, radnja u RU-obliku je jedna zaokružena, nedeljiva celina, koja kao takva nema nužno veze sa radnjom u toku (jer je takva radnja obavezno podeljena na svoje segmente), ali ima sa sadašnjim trenutkom, jer u njemu postoji njen potencijal, kao bremenitost date radnje, koji je govorniku spoznajno moguć. Taj sadašnji potencijal radnje i stanja jesu osobenost japanskog RU-oblika, kao oblika za iskazivanje sadašnjeg i budućeg vremena, i njegova ključna razlika u odnosu na srpski prezent.

Literatura

- Belić, Aleksandar. 1998. *Opšta lingvistika – O jezičkoj privodi i jezičkom razvitku*, knj. 1 i knj. 2 (Izabrana dela Aleksandra Belića, tom I). Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
- Ivić, Milka. 1958. Sistem ličnih glagolskih oblika za obeležavanje vremena u srpskohrvatskom jeziku. U *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, knj. III. Novi Sad.
- 1995. „Načini na koje slovenski glagol ovremenjuje ponavljaju radnju”. U *Lingvistički ogledi*. Biblioteka XX vek, knj. 61. Beograd: Slovograf, 37-55.
- Kinusui et al 2003: 金水敏, 工藤真由美, 沼田善子. 2003. 『時・否定と取り立て』, [日本語の文法2]. 東京: 岩波書店.
- Klikovac, Duška. 2018. „O prezentu nesvršenih glagola za označavanje budućih situacija”. U *Srpski jezik u svetlu kognitivne lingvistike*. Beograd: Društvo za srpski jezik i književnost, 217-232.
- Masuoka & Takubo, 2000: 益岡, 隆志 & 田窪, 行則. 2000. 『基礎日本語文法-改定版』. 東京: くろしお出版.
- Noda 1995: 野田 尚史. 1995. 『はじめての人の日本語文法』. 東京: くろしお出版.

¹⁹ Ova upotreba umnogome odgovara slabomodalnom prezentu za budućnost i, nazovimo ga, prezentu za konvencionalne pojave tipa *Sutra je petak* (Sladojević 1966, Klikovac 2018).

- Piper, Predrag. 2005. Semantičke kategorije u prostoј rečenici: sintaksička semantika. U *Sintaksa savremenog srpskog jezika, prosta rečenica*. U redakciji Milke Ivić. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga, 572-982.
- Sladojević, Petar. 1966. *O osnovnim vremenskim kategorijama upotrebe glagolskih oblika u srpsko-hrvatskome jeziku*. Beograd: Naučna knjiga.
- Stevanović, Mihailo. 1967. *Funkcije i značenja glagolskih vremena*. Beograd: Naučno delo, SANU.
- Sunakawa 1999: 砂川有里子. 1999. 『する・した・している』, [日本語文法—セルフ・マスターシリーズ2]. 東京: くろしお出版.
- Tanasić, Sreto. 1996. *Prezent u savremenom srpskom jeziku*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU.
- 2005. Sintaksa glagola. U *Sintaksa savremenog srpskog jezika, prosta rečenica*. U redakciji Milke Ivić. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga, 345-476.
- 2005. *Sintaksičke teme*. Beograd: Beogradska knjiga.
- Teramura 1999: 寺村, 秀夫. 1999. 『日本語のシンタクスと意味』, Vol. 2. 東京: くろしお出版.
- Teramura et al 1995: 寺村 秀夫, 鈴木 泰, 野田尚史, 矢澤真人. 1995. 『ケーススタディ日本文法』. 東京: おうふう.
- Tričković, Divna. 2006. „Lice u japanskom jeziku s posebnim osvrtom na zamenice”. U *Lice u jeziku, književnosti i kulturi*. Beograd: UG Philologia, 201-209.
- 2006. „Lice u japanskom jeziku s posebnim osvrtom na glagolske i pridevske oblike”. U *Philologia 4*. Beograd: UG Philologia, 49-56.
- 2009. *Gramatička kategorija vremena u japanskom jeziku u poređenju sa srpskim*. Neobjavljena doktorska teza odbranjena 31.03.2009. na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu
- 2010. „Pridevi kao zasebna vrsta reči u japanskom jeziku – neke njihove odlike i problem definisanja”, U *Anali filološkog fakulteta* br 22. Beograd: Univerzitet u Beogradu Filološki fakultet, 317-339.
- 2015. „A View on the Verb and the Adjective from the Serbian and Japanese Language Perspective: A Contribution to a Contrastive Analysis of the Two Languages”. In: *The Serbian Language as Viewed by the East and the West: Synchrony, Diachrony, and Typology*. Sapporo: Slavic-Eurasian Research Center Hokkaido University, 173-202. (dostupno na: http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no28_ses/index.html;))

Grada za jedan deo istraživanja (drugi deo su primeri iz navedene literature):

Andrić, Ivo. 1991. *Prokleta avlija*. U *Sabrana dela*, knj. 4. Beograd: Prosveta.

Jasunari, Kavabata. 1981. *Snežna zemlja* (prevod Ljiljana Đurović). Beograd: Slovo ljubve.

アンドリッチ, イヴォ. 1995. 『呪われた中庭』 (訳: 栗原茂郎 Kurihara Shigeo, prevod Kurihara Šigeo). 東京: 恒文社.

川端 康成. 1971. 『雪国』 東京: 新潮.

On the simple predicate RU-form used to express the present and future time in the Japanese language

Abstract: Unlike European languages where time is divided into three segments, in Japanese time is seen as either past or present and future (non-past) and therefore experiences all the concomitant limitations of this type of division. In this paper, we define the use and meaning of the predicate RU-form used in Japanese to express the present, i.e. non-past, and compare it to the system of verb tenses in Serbian. To this purpose, we present the characteristics of Japanese predicates, dividing them into static and dynamic and discussing other sub-categories with temporal meaning. A feature of the RU-form is that it mostly fails to correspond to the progressive meaning of imperfective verbs, typical of the present tense in Serbian. Rather, it is used in its qualificative or habitual meaning. The use of the RU-form and present tense in predicates signifying states is similar in the two languages.

Keywords: future, verb, Japanese language, predicate, present tense, present time, Serbian language, time